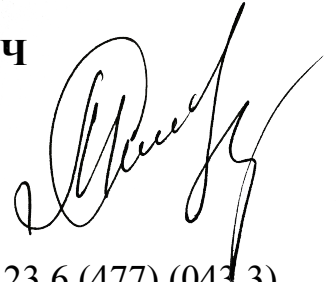

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

МАХОНЮК ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 331.556.4:330.123.6 (477) (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ
МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України».

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Садова Уляна Ярославівна,
Інститут адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка»,
професор кафедри теоретичної і прикладної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Безтелесна Людмила Іванівна,
Національний університет водного господарства та природокористування,
професор кафедри трудових ресурсів і підприємництва;

кандидат економічних наук
Кримова Марія Олександрівна,
Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України,
старший науковий співробітник відділу дослідження ризиків у сфері зайнятості населення.

Захист відбудеться «10» жовтня 2019 року о 15⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, проспект Юності, 16.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «10» вересня 2019 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. С. Якимова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси, які мають місце у сучасній міграційній сфері, в системі відносин з приводу регулювання зростаючої міграційної мобільності населення, є принципово новим явищем сучасного міждисциплінарного наукового дискурсу. Адже нині не тільки Європа, але й цілий світ потерпає від нестабільності економіки, мінливості (волатильності) ринків валют, тероризму і соціальної напруги. Як наслідок, з'являються усе нові потоки трудових мігрантів та біженців. Міграція стала способом життя великої кількості людей, економічним феноменом із численними атрибутами. «Обслуговування» цього явища породжує появу новітніх термінів і понять, методів діагностики, форм співіснування, механізмів управління. Одним з економічних механізмів супроводу сучасної міграції є *ринок міграційних послуг* (РМП).

У сучасній економічній думці поняття РМП є знаковим із позиції становлення й розвитку нової гілки суспільствознавства – міграціології. Наразі поза увагою вчених усе ще залишається багато питань аналізування, маркетингу, менеджменту процесів міграційної сфери. Недостатньо вивченими є економічні закони, закономірності та принципи організації ринкових відносин у сфері міграції. Невизначеність та невивченість цих питань провокує посилення міграційних ризиків і загроз для усіх учасників міграційного процесу. У цій ситуації актуальність досліджень РМП особливо висока.

Огляд спеціальних наукових джерел показує, що увага наукової спільноти до вивчення РМП є наразі необґрунтовано низькою. Переважно, фахівці оперують традиційними підходами до дослідження різноманітних видів, форм та проявів міграції населення. Цим питанням присвячені роботи як економістів, так і демографів, соціологів, географів, політологів, культурологів і ін. Свідченням цього є праці С. Браткова, М. Бублія, Л. Семів, Д. Голобородько, Е. Лібанової, О. Малиновської, О. Нагорнової, А. Платонова, О. Позняка, О. П'ятковської, М. Романюка, О. Савченко, У. Садової, Л. Шаульської, Л. Безтелесної, М. Біль, М. Кримої, О. Левицької, О. Риндзак, Р. Рісної, О. Сікорського, Н. Тиндик, Б. Юськіва та багатьох інших. Дослідженням економічних, трудових, соціокультурних аспектів міграції займалися, зокрема, А. Гайдуцький, А. Гальчинський, В. Геєць, Ю. Гуменюк, Б. Данилишин, С. Пирожков, І. Прибиткова, О. Пуригіна, В. Решетило, А. Чухно та інші; зарубіжні науковці Н. Гонзалес, Ф. Дювель, Дж. Дюмон, С. Каслз, Ж.-П. Касарінок, Б. Мак-Кінлі, Д. Массей, У. Петерсон та інші. Вчені виокремлюють актуальне на сьогодні питання нелегальної міграції, розглядають шляхи та методи здійснення позаправового переміщення мігрантів із використанням посередницьких послуг, які сприяють цьому процесу. Інституційні аспекти механізму регулювання міграції знайшли відображення у різних публікаціях. Комплексний підхід до вивчення міграції застосовується вченими Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України. Низку досліджень із питань формування міграційної політики, особливостей її реалізації у регіонах, а також щодо впливу міграції на регіональні ринки праці виконано в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Водночас, важливим завданням залишається систематизація напрацювань вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо регулювання міграції та розвитку РМП. Цей ринок характеризується розмитістю понятійно-категоріального апарату,

невизначеністю методології аналізування та прогнозування процесів на ньому, інертністю думки щодо забезпечення його функціонування, перш за все, у контексті механізмів регулювання попиту та пропозиції міграційних послуг тощо.

Недостатня наукова обґрунтованість проблеми, її поліаспектність та практична значущість зумовили вибір теми дисертаційної роботи, визначили мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в рамках основних напрямів науково-дослідної роботи ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» у 2009–2018 рр., а саме: «Регіональна міграційна політика в умовах поліетнічного середовища» (номер держреєстрації 0108U010370, 2009–2010 рр.), в рамках якої автором здійснено огляд міжнародного досвіду великих проектів залучення іноземних працівників у відновлення національних економік, зокрема, на прикладі Німеччини у післявоєнний період (від 1945 року); «Регіональні особливості організації праці в умовах системної кризи» (номер держреєстрації 0109U007082, 2009–2011 рр.), в процесі виконання якої автором досліджено чинники розвитку нових форм праці та доходів населення, зазначено зростання частки фінансових доходів з-за кордону, в тому числі змодельовані інституційні (родина, сім'я, робочий колектив) стимулятори процесів трудової міграції; «Соціально-демографічний потенціал розвитку Карпатського регіону України» (номер держреєстрації 0111U000706, 2011–2012 рр.), в межах якої автором досліджено спосіб життя населення Карпатського регіону, зокрема, вплив міграційних переказів на структуру сукупних доходів домогосподарств; «Формування і використання територіальних міграційних систем для забезпечення сталого розвитку регіонів» (номер держреєстрації 0112U000462, 2012–2014 рр.), в межах якої автором надано теоретико-методологічне обґрунтування пріоритетів розвитку РМП на прикладі областей Західного регіону України, змодельовано структуру ринку та його місце в територіальній міграційній системі; «Соціально-економічна захищеність мігрантів: загальнонаціональний та регіональний вимір» (номер держреєстрації 0113U000106, 2013–2015 рр.), де автором досліджено механізми реалізації державної політики адаптації трудових мігрантів, що повернулись на батьківщину; досліджено правові та соціальні гарантії трудових мігрантів-українців на робочих місцях в країнах ЄС; «Соціокультурологічні наслідки міграційних процесів» (номер держреєстрації 0114U004400, 2014 р.), у межах якої автором запропоновано механізм залучення міграційного капіталу в національну економіку (на основі випуску державних міграційних облігацій) та раціональне використання залучених коштів завдяки створенню Фонду фінансування бізнесу через міграційні облігації; «Механізм регулювання міграції населення в умовах трансформації регіональних ринків праці» (номер держреєстрації 0116U004032, 2016–2018 рр.), у рамках якої автором досліджено ризики асиметрії розвитку прикордонних українсько-польських територій, з'ясовано роль РМП в ефективізації транскордонної співпраці.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження РМП та розроблення практичних рекомендацій щодо його формування та розвитку.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі *завдання*:

– сформулювати понятійно-категоріальну базу дослідження РМП;

- визначити чинники формування та розвитку РМП, виокремити ті, що активізують «тіньовий» сегмент ринкових відносин;
- узагальнити методологічні засади дослідження РМП;
- проаналізувати міграційні тенденції, середовищні умови та можливості стимулювання розвитку РМП;
- виявити специфіку функціонування РМП в Україні з використанням соціологічного інструментарію;
- проаналізувати інституційно-функціональне забезпечення РМП у фокусі діяльності основних агентів ринку;
- розробити концепцію регулювання РМП в Україні з окресленням стратегічних пріоритетів на макро- та мезорівнях;
- обґрунтувати практичні рекомендації щодо удосконалення функціонування і регулювання РМП, зокрема, шляхом ефективізації використання міграційного капіталу.

Об'єктом дослідження є соціально-економічні процеси, що формують РМП.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних засад, прикладних інструментів і засобів формування та розвитку РМП в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну основу дисертації формують фундаментальні принципи і закони економіки ринкових відносин, соціальної економіки, демографії, економіки праці, державного регулювання економіки, а також положення міграційних теорій, зокрема теорії міграційних мереж і систем. У ході дослідження використовувались загальнонаукові і спеціальні наукові методи: *індукції та дедукції* – для визначення сутності РМП та розробки його понятійно-термінологічного апарату; *системного та багатофакторного аналізу* – для обґрунтування внутрішньої будови і функціонального наповнення РМП, виділення видів міграційних послуг та розробки класифікації чинників, які впливають на формування та розвиток РМП; *економіко-статистичного аналізу* – для оцінювання масштабів і тенденцій міграційних процесів у країні та регіоні; *історичний, діалектичний* – для визначення пріоритетів стимулювання формування і розвитку РМП; *соціологічний (метод глибинного інтерв'ю)* – для з'ясування проблемних аспектів функціонування ринку; *таблично-графічні* – з метою систематизації даних та візуального відображення отриманих результатів; *інституційного аналізу* – для визначення механізмів регулювання та інституційних стимуляторів розвитку РМП.

Інформаційною базою дослідження слугували нормативно-правові акти та програмні документи, офіційні статистичні матеріали, інтерактивні таблиці Євростат, матеріали спеціальних видань Міжнародної організації з міграції, наукові праці вітчизняних і закордонних дослідників, аналітичні матеріали національних та міжнародних рейтингових агентств, матеріали засобів масової інформації, результати соціологічних досліджень, власні аналітичні напрацювання.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методичних положень та розробленні науково-практичних рекомендацій щодо формування та розвитку ринку міграційних послуг в Україні. Основні положення дисертації, що містять наукову новизну, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено концептуальний підхід до регулювання РМП України та обґрунтовано регіональні особливості його реалізації у системі діючих та затребуваних нормативів

стратегічного характеру, на основі чого за принципом компліментарності узгоджено цілі, завдання і заходи щодо розвитку РМП, його нового функціонального наповнення та отримання позитивних міграційних ефектів;

удосконалено:

– понятійно-термінологічні основи теорії міграційних систем в частині визначення категорії РМП як сукупності економічних відносин із приводу задоволення потреб населення в послугах, пов'язаних з уможливленням та/або покращенням (спрощенням, легалізацією, прискоренням, доповненням) умов здійснення міграційних переміщень, отриманням супутніх вигод від міграції;

– підходи до класифікації чинників середовища формування та розвитку РМП з виокремленням загальних і специфічних чинників впливу та поділом останніх на формальні і неформальні (тіньові) чинники (які активізують позаправовий сегмент ринку);

– методологію дослідження РМП та відносин у сфері міграції з позиції системного, процесного, факторного та мікроекономічного підходів (в контексті обсягу і структури РМП, попиту, пропозиції, ціни та рівня конкуренції на ринку);

дістали подальшого розвитку:

– принципові підходи до формування системи моніторингу стану і тенденцій розвитку РМП регіону, завданнями якої є: 1) ідентифікація сильних і слабких сторін функціонування РМП; 2) інформаційно-аналітичне забезпечення рішень щодо стратегічних пріоритетів розвитку ринку; 3) формування бази даних для комплексного оцінювання і прогнозування розвитку РМП на різних рівнях;

– механізм залучення та ефективного використання міграційного капіталу через міграційні облігації, який дозволить акумулювати фінансові активи українських мігрантів та забезпечить якісне цільове їх використання .

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення механізмів регулювання РМП задля підвищення якості і доступності міграційних послуг для населення, впорядкування відносин між учасниками ринку, розвитку соціальної відповідальності суб'єктів-продуцентів міграційних послуг і, як наслідок, трансформації економіки країни загалом.

Отримані наукові результати впроваджено на державному та регіональному рівні та на рівні підприємств:

на державному рівні: в діяльності Комітету з питань соціальної політики та праці Верховної Ради України (довідка № 04-35/12-12053 від 26.01.2011 р.) – у процесі підготовки до засідання Комітету стосовно виконання в Україні Європейської соціальної хартії та виконання рекомендацій «круглого столу» з питань подолання бідності населення; Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України (довідка № 04-22/16-683 від 06.07.2012 р.) – під час проведення комітетських слухань з питань формування та збереження трудового потенціалу України в умовах сучасних міграційних викликів; Комітету з питань соціальної політики та праці Верховної Ради України (довідка № 04-37/13-65563 від 02.04.2014 р.) – рекомендації щодо формування та реалізації державної політики у сфері регулювання трудової міграції;

на регіональному рівні: в діяльності Департаменту економічного розвитку, інвестицій, торгівлі та промисловості Львівської облдержадміністрації (довідка № 2-11-3839 від 30.10.2013 р.) – у процесі підготовки матеріалів щодо залучення

коштів мігрантів в інвестиційну діяльність у регіоні; Головного управління Державної міграційної служби України у Львівській області (довідка № 21281 від 30.10.2013 р., довідка № 23228 від 15.10.2014 р.) – при обґрунтуванні рішень у процесі оперативної діяльності Управління; Департаменту соціального захисту населення Львівської облдержадміністрації (довідка № 15-11226 від 24.12.2015 р.) – пропозиції щодо вирішення основних проблем інтеграції вимушено переселених осіб у приймаючий соціум; Львівського обласного центру зайнятості (довідка № 02-4876/0-16 від 23.12.2016 р.) – при підготовці пропозицій щодо удосконалення політики зайнятості населення регіону; Департаменту економічної політики Львівської облдержадміністрації (довідка № 1-12-468 від 22.02.2017 р.) – у реалізації Програми підвищення конкурентоспроможності Львівської області, а саме, виконанні завдання 4 «Інституційна, наукова та аналітична підтримка регіонального та інноваційного розвитку», заходу 1 «Проведення аналітичних досліджень з актуальних проблем регіонального та інноваційного розвитку із залученням провідних наукових установ та аналітичних центрів»; Департаменту освіти і науки Львівської облдержадміністрації (довідка № 05-10/2542 від 12.07.2017 р.) – для формування регіонального замовлення на підготовку кваліфікованих кадрів у Львівській області на період 2017–2020 років, а також у реалізації обласних програм «Програма підвищення конкурентоспроможності Львівської області» та «Програма розвитку освіти Львівщини на 2017–2020 роки»; Львівського міського центру зайнятості (довідка № 09/5321 від 29.12.2017 р.) – при організації та впровадженні професійної орієнтації незайнятого населення.

Результати досліджень також використовуються в навчальному процесі Львівського інституту ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом» при викладанні нормативних курсів «Демографія» – в частині впливу міграційних процесів на демографічні характеристики населення регіону; «Економіка праці і соціально-трудові відносини», «Наукові дослідження в управлінні людськими ресурсами» – щодо науково-методичного інструментарію вивчення якості трудового життя українських мігрантів за кордоном, «Соціальна політика» – в частині формування Концепції регулювання РМП України та регіональних особливостей її реалізації (довідка № 78/18 від 20.09.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі і винесені на захист, отримано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах і наукових семінарах: «Миграционные процессы в современной Европе: эволюция миграционных взаимодействий ЕС и стран Центральной и Восточной Европы» (м. Одеса, 2010 р.); «Молодь у вирішенні екологічних та соціально-економічних проблем сьогодення» (м. Кам'янець-Подільський, 2012 р.); «Оцінювання ефективності соціальної політики: методологія та практика» (м. Київ, 2012 р.); «Соціально-психологічні та економіко-правові аспекти управління людськими ресурсами у ХХІ столітті» (м. Львів, 2013 р.); «Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в

Україні» (м. Львів, 2014 р.); «Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст» (м. Львів, 2015 р.); «Суспільні трансформації у XXI столітті: людина, держава, соціум» (м. Львів, 2016 р.); «Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум» (м. Львів, 2017 р., 2018 р.); «Перспективи розвитку підприємництва в міжнародному контексті» (м. Лодзь – м. Львів, 2018 р.); «Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності» (м. Львів, 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 24 наукових працях загальним обсягом 14,4 ум.-др. арк., з них особисто автору належить 9,6 ум.-др. арк., у тому числі 5 колективних монографій, 5 статей у наукових фахових виданнях (із них 3 – у співавторстві), 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (із них 2 – у співавторстві), 12 публікацій за матеріалами науково-практичних конференцій (із них 4 – у співавторстві).

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 253 сторінки. Робота містить 27 таблиць, з них 1 таблиця займає 1 повну сторінку, 30 рисунків, з них 2 рисунки займають 2 повні сторінки, 16 додатків на 42 сторінках, список використаних джерел із 228 найменувань на 27 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 181 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення і апробацію одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження ринку міграційних послуг»** поглиблено понятійно-категоріальну базу предмету дослідження, обґрунтовано зміст дефініцій «міграційна послуга» та «ринок міграційних послуг», розглянуто структуру, функціональне наповнення РМП, представлено авторський підхід до класифікації міграційних послуг, суб'єктів РМП та чинників середовища його функціонування, а також сформульовано методологічні підходи до аналізу РМП з позиції системності і стратегічної спрямованості.

Дослідження сучасних явищ та процесів у сфері міграції населення вказує на суттєву прогалину в теорії вітчизняної науки і появу нових категорій аналізу. До таких належить, зокрема, РМП, що «обслуговує» міграцію та регулює відносини у цій сфері. Дефініція РМП як об'єкта дисертаційної роботи була сформульована автором, враховуючи потребу в розширенні трудові міграційного трактування цієї категорії у зарубіжній науковій літературі (як специфічного сегменту ринку праці) і полягає у наступному: РМП – це система економічних відносин з приводу задоволення потреб населення в послугах, пов'язаних з уможливленням та/або покращенням (спрощенням, легалізацією, прискоренням, доповненням) умов здійснення населенням міграційних переміщень, отриманням супутніх вигод, пов'язаних з міграцією. Мова йде про специфічну категорію «міграційні послуги», споживання яких є необхідною або основною передумовою позитивного здійснення індивідом міграційного процесу на всіх його стадіях: 1) міграційної мобільності (підготовки до міграції), 2) переміщення та 3) адаптації у приймаючому соціумі. Такий підхід

дозволив запропонувати розгорнуту класифікацію міграційних послуг, котра в результаті передбачає їх поділ на такі види: адміністративні (реєстрація і документування громадян, надання особливого статусу та дозволів, візові послуги та ін.); фінансові (обслуговування фінансових переказів, фінансова підтримка мігрантів); страхові (оформлення медичного страхування); рекрутингові (послуги з працевлаштування, підтвердження кваліфікації, укладання трудових договорів); освітні (мовні, навчально-адаптаційні та інші послуги); консультаційні (з питань процесу міграції, адаптації, захисту мігрантів чи використання міграційного капіталу); послуги пасажирських та вантажних перевезень; послуги з юридичного супроводу повного циклу або окремих етапів міграційного процесу тощо.

Обґрунтовано, що РМП є складною динамічною внутрішньо структурованою системою з чітко визначеними елементами (підсистемами), зв'язками, функціями, яка розвивається за своїми законами і відіграє визначальну роль у формуванні територіальної міграційної системи (рис. 1). Під останньою слід розуміти складне просторове утворення, в основі якого лежать міграційні процеси, що функціонують на базі усталених міграційних потоків (переміщень) та забезпечуються діяльністю формальних і неформальних інститутів. Економічну суть РМП становить підсистема відносин попиту та пропозиції міграційних послуг, яка постійно змінюється під впливом цінових і нецінових чинників.

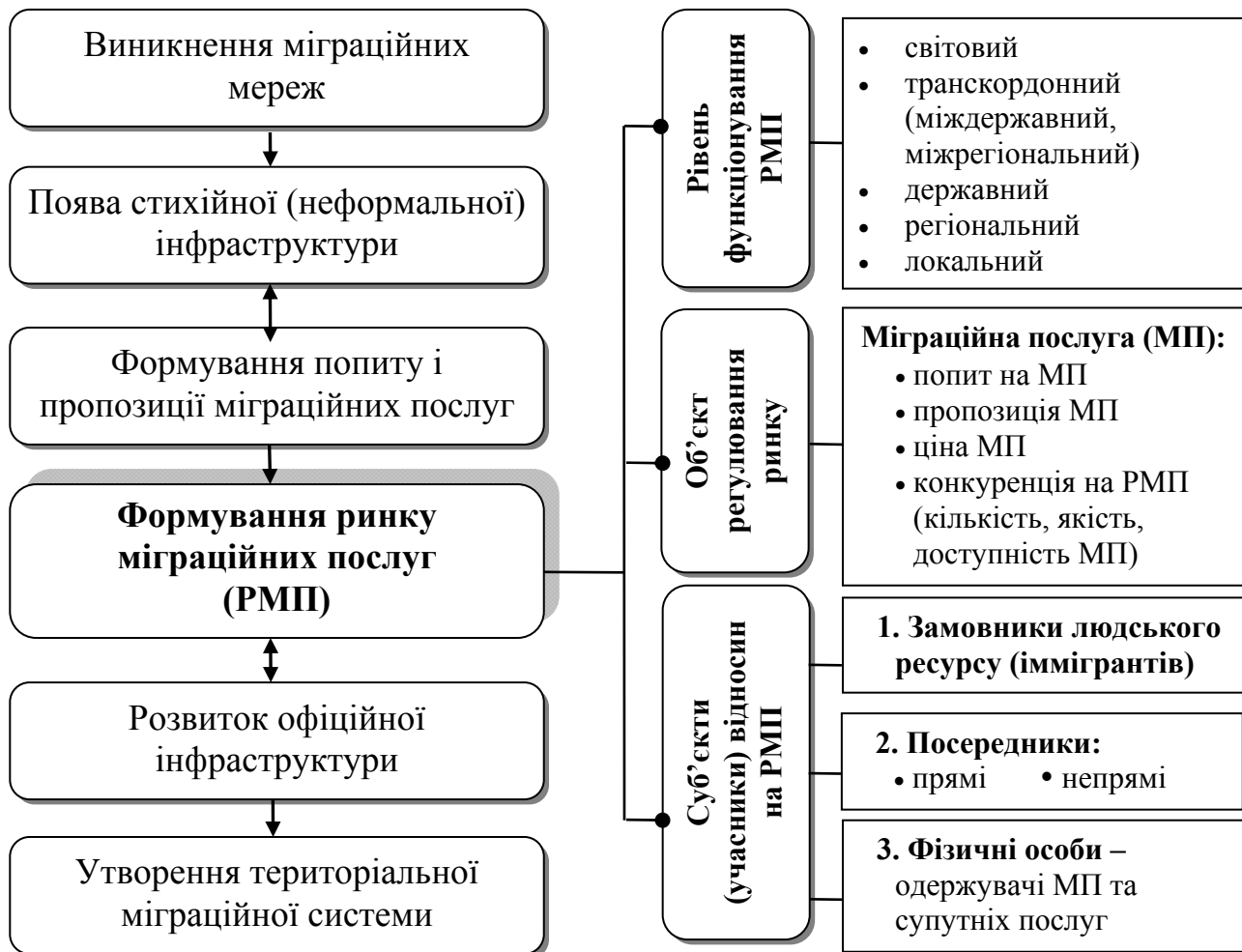

Рис. 1. Логіко-структурна схема формування ринку міграційних послуг
Джерело: авторська розробка

У роботі представлено авторську інтерпретацію функціонального наповнення РМП, через яке розкривається його сутність, специфіка і значення. Головними функціями РМП визначено забезпечуючу, інформаційну, посередницьку, стимулюючу, врівноважуючу та захисну. На основі цих функцій сформульовано припущення про те, що при правильному підході до організації та регулювання діяльності і відповідальності суб'єктів, які надають міграційні послуги, РМП може стати ключовим стимулятором соціально-економічної захищеності мігрантів.

Розроблено підходи до класифікації чинників, що впливають на формування та розвиток РМП. Критеріями виділення груп чинників обрано: об'єкт їх впливу (структура РМП, міграційні мережі і потоки), можливості регламентації їх дії, а також характер впливу. Залежно від характеру дії, чинники РМП поділено на загальні та специфічні. До першої групи віднесено загальне правове, економічне, соціальне, політичне та інше середовище діяльності учасників ринкових відносин певної територіальної системи. У свою чергу, до специфічних факторів належать ті, що безпосередньо діють на РМП, змінюють відносини на цьому ринку, впливають на обсяг, структуру, якість, доступність та інші характеристики міграційних послуг, і в кінцевому результаті визначають особливості відносин у сфері міграції населення. В межах специфічних чинників виокремлено «тіньові» чинники РМП, які можна вважати такими, що ведуть до дестабілізації ринку, появи нелегальних міграційних та супутніх послуг, формування неофіційного РМП і неформальних зв'язків.

На основі застосування міждисциплінарного підходу та положень теорії міграційних систем, автором обґрунтовано методологію дослідження РМП та його складових. Вона включає аналіз: обсягу і структури РМП, попиту, пропозиції, ціни та рівня конкуренції на ринку (мікроекономічний зріз); суб'єктів відносин на РМП, об'єкту регулювання та інших елементів (системний підхід); взаємодії різних підсистем, механізму функціонування системи в цілому (процесний підхід); чинників впливу на формування та розвиток РМП (факторний підхід).

У другому розділі «Аналіз формування та функціонування ринку міграційних послуг в Україні» вивчено основні тренди та особливості сучасних міграційних процесів в Україні та Західному регіоні, виявлено проблеми середовища формування РМП на різних рівнях, проведено компаративний аналіз діяльності державних та недержавних інституцій (суб'єктів ринку) щодо повноти і якості надання ними міграційних послуг.

У роботі досліджено загальну міграційну ситуацію в Україні та Західному регіоні, а також специфіку функціонування РМП в ретроспективних, поточних і перспективних оцінках. З цією метою застосовано два типи аналізу: 1) контент-аналіз вторинної документації за період 2001–2019 рр. (серед якої – статистичні видання, звіти, матеріали попередніх вибіркового обстежень домогосподарств Державної служби статистики, дані Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби про міграційну ситуацію у країні, матеріали міжнародних звітів та доповідей, дані Євростату, Росстату та ін.); 2) соціологічне опитування експертів (методом глибинного інтерв'ю) на предмет з'ясування проблемних аспектів функціонування РМП Західного регіону, зокрема, у сфері зовнішньої трудової міграції населення, та формування соціально-демографічних і мотиваційних характеристик його учасників.

На підставі аналізу статистичних даних встановлено масштаби і структуру облікованих зовнішніх міграційних процесів в Україні, а також тенденції у сфері трудової міграції як домінуючого виду територіальної мобільності в теперішніх умовах. Виявлено суттєві відмінності поточного обліку міграції на даними Всеукраїнського перепису населення за 2001 рік (рис. 2), а також даними міграційного обліку країн ЄС та Російської Федерації. На підставі аналітичних розрахунків отримано масштаби облікованої зовнішньої трудової міграції в Україні – майже 3 млн українців, які щороку виїжджають за кордон із метою короткотермінового працевлаштування, а також 2 млн українців, які перебувають за кордоном на більш постійній основі.

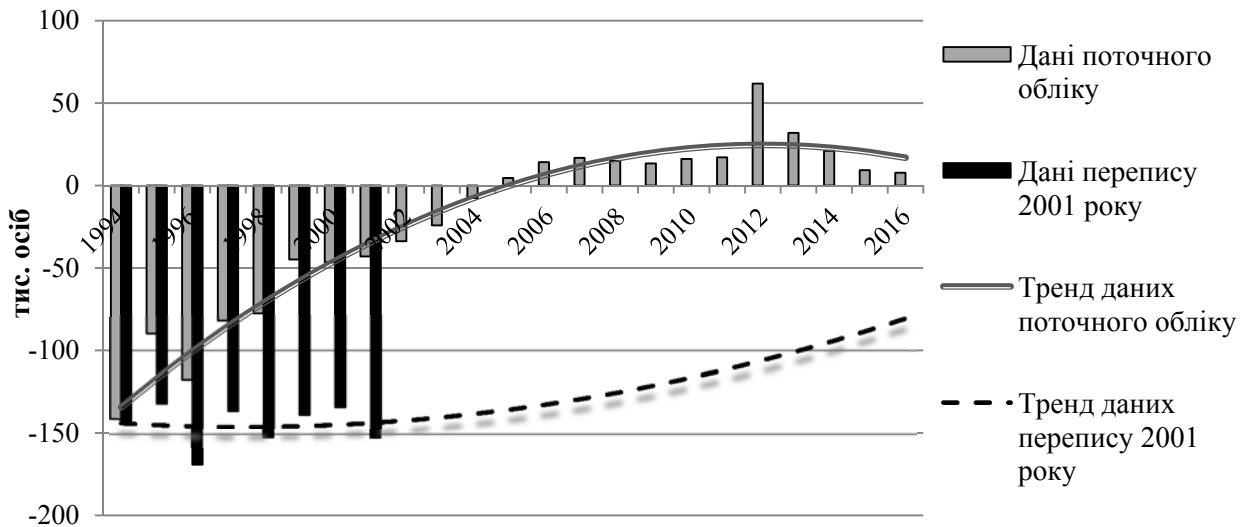

Рис. 2. Характер зміни сальдо міграції на основі даних поточного обліку та перепису населення 2001 року в Україні, тис. осіб

Джерело: Побудовано на основі даних Державної служби статистики України

Визначено проблеми інформаційного забезпечення оцінки та аналізу міграційних процесів та РМП: розпорошеність даних; недостатність координації робіт окремих міністерств і відомств в оцінці міграційних процесів; відсутність якісного демографічного реєстру населення та інформації щодо соціально-економічних характеристик трудових мігрантів; розбіжності в даних вітчизняного статистичного обліку та міжнародних баз обліку міграції.

Експертне дослідження проведене у період з червня 2016 року по серпень 2018 року методом «face-to-face» дозволило отримати глибинну суб'єктивну і поведінкову оцінку проблемних питань функціонування РМП з високим ступенем достовірності. Експертами виступили українські громадяни із міграційним досвідом – жителі Львівської, Івано-Франківської, Волинської і Тернопільської областей (табл. 1).

На підставі опитування встановлено, що трудові мігранти дуже часто користуються послугами недержавних посередників у зв'язку зі складністю самостійної організації трудового міграційного процесу. Аналіз особливостей працевлаштування українців за кордоном дозволив виокремити специфічні проблеми та характерні ознаки міграційного процесу в основних країнах призначення – Польщі, Росії, Чехії, Іспанії та ін. Зафіксовано надзвичайно низький рівень задоволеності респондентів послугами посередників (30 % експертів

зазначили абсолютно негативне враження від співпраці, 33% засвідчили конкретні претензії до посередників), що пов'язано передусім з низькою соціальною та правовою відповідальністю суб'єктів-посередників та низькою поінформованістю українців щодо якісного здійснення міграційного процесу.

Таблиця 1

**Базові характеристики експертного обстеження
українських трудових мігрантів, осіб**

	Всього	Польща	Чехія	Росія	Інші країни
Основна країна працевлаштування на момент опитування	39	22	5	4	8
<i>Види зайнятості трудових мігрантів</i>					
будівництво	8	4	1	2	1
сільське господарство та сезонні роботи	14	11	0	0	3
робота на промислових об'єктах (заводах)	8	5	3	0	0
сфера обслуговування і громадського харчування (робота офіціантом/барменом)	3	1	1	0	1
робота на нафтових платформах	2	0	0	2	0
інше	4	1	0	0	3
<i>Посередники, до яких звертались експерти</i>					
знайомі та близькі	7	3	1	2	1
приватні посередник	9	6	1	0	2
перевізники	4	3	0	0	1
туристичні агенції	6	2	1	0	3
агенції з працевлаштування	9	6	2	1	0
самостійно	4	2	0	1	1

Джерело: авторське дослідження

Обґрунтовано, що в Україні група державних інститутів-регуляторів РМП є доволі «розпорошеною», тому в дослідженні особлива увага приділена прямим суб'єктам-надавачам державних міграційних послуг: ДМС, ДП «Документ», Центрам надання адміністративних послуг, консульствам та візовим центрам. Виконуючи покладені на них функції, зазначені інститути одночасно є безпосередніми учасниками відносин на РМП (є частиною державного сектору міграційних послуг) та конкурують із недержавними суб'єктами, присутніми на ринку. За останнє десятиліття під дією ринкових та неринкових факторів розглядувані інститути показали власний потенціал реагування на нові міграційні виклики. Оцінкою успішності трансформації інститутів став аналіз реструктуризації інститутів, аналіз зміни обсягів наданих найбільш популярних серед українських громадян міграційних послуг, дослідження суб'єктивної оцінки споживачів щодо діяльності інститутів. Здійснений аналіз вкотре довів, що неякісне реагування на ринкові виклики не тільки залишає проблемну ситуацію невирішеною, але й провокує її поглиблення, яке в конкретному випадку пов'язане з ускладненням та появою ризиків здійснення міграційних процесів, котрі безпосередньо стають залежними від активізації діяльності нелегальних (тіньових) суб'єктів.

У третьому розділі «Перспективи розвитку ринку міграційних послуг в Україні» сформульовано пропозиції щодо удосконалення механізму регулювання РМП на різних рівнях, підвищення соціальної відповідальності суб'єктів-надавачів міграційних послуг та врахування кращих світових практик у частині ефективізації

залучення і використання міграційного капіталу.

З огляду на виявлені численні деформації РМП (зокрема нелегальні практики надання послуг, низький рівень їх якості, незахищеність споживачів та надавачів таких послуг), встановлено, що регулювання ринку має набувати більш директивних ознак. Об'єктивно необхідною на рівні держави, а при строкатості міграційної ситуації в регіонах – на нижчих управлінських щаблях (області, територіальних громад), визнано потребу в обґрунтуванні концептуального підходу регулювання РМП (рис. 3).

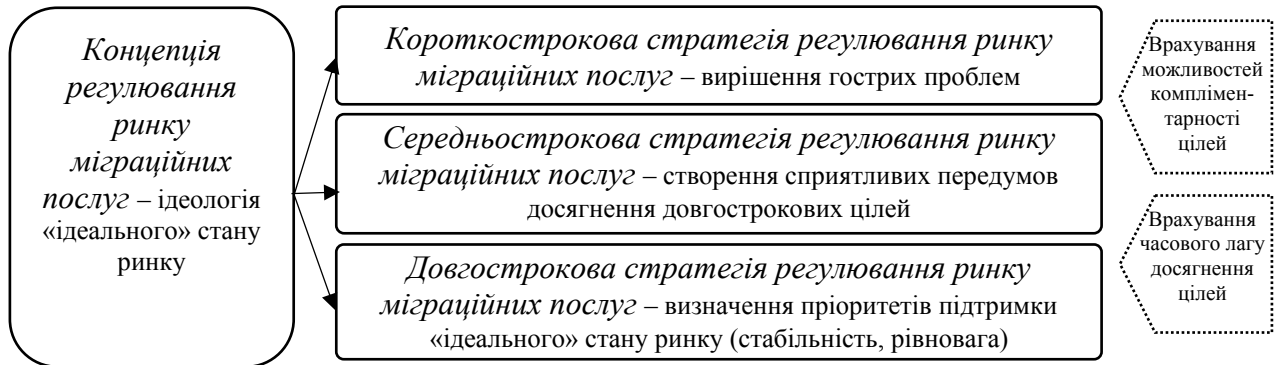

Рис. 3. Основоположність Концепції регулювання ринку міграційних послуг України для вироблення стратегічних пріоритетів на різнострокову перспективу

* Джерело: розроблено автором

Ця ідеологія має кореспондуватись з іншими концептуальними і стратегічними нормативами розвитку держави, які вже діють або ж є у перспективі розроблення (рис. 4.).

Метою Концепції визнано розвиток добросовісної конкуренції на РМП з нівелюванням (при можливості) негативних взаємовпливів із зовнішнім середовищем. Водночас, центральною ідеєю Концепції регулювання РМП України є забезпечення якості міграційних послуг. Це основний індикатор стабільності і рівноваги ринку, що відображає ступінь задоволення інтересів усіх учасників.

Прикладні засади розвитку РМП направлені передусім на стандартизацію якості надання міграційних послуг. Зокрема, особливий теоретичний і практичний інтерес має ідея впровадження в діяльність ДМС України міжнародних стандартів системи управління якістю. У цьому випадку ефективність і результативність діяльності ДМС України та підконтрольних їй органів і суб'єктів буде оцінюватися не тільки з точки зору реалізації міграційної політики, але і з позиції задоволення потреб споживачів, якими власне і є мігранти.

Щодо недержавних суб'єктів-продуцентів міграційних послуг – актуальними є питання легалізації та ліцензування діяльності існуючих неофіційних посередників на РМП, а також розробка Інтерактивної мапи посередників у розрізі регіонів України з подальшою детальною інформацією про їхню діяльність: облік за видами і статусом (офіційністю) діяльності, за переліком їх послуг, державний та незалежний рейтинг посередників тощо. Важливо поширювати інформацію щодо недобросовісних і «тіньових» посередників, які надають міграційні послуги. Постійний моніторинг ситуації слугуватиме основою для удосконалення концепції РМП та міграційного законодавства загалом.

Рис. 4. Місце концепції регулювання ринку міграційних послуг у нормативно-правовій основі України стратегічного характеру

Джерело: узагальнено автором на основі положень законодавства.

* Блоки з суцільною лінією – діючі нормативи; блоки з пунктирною лінією – актуальні для затвердження нормативи.

З'ясовано, що позитивним аспектом в регулюванні зовнішніх міграційних процесів в Україні є укладання міжурядових двосторонніх трудових угод. У перспективі очікується активної позиції від Державної служби зайнятості та уряду стосовно питань працевлаштування українців у найбільших країнах-реципієнтах – Польщі, Чехії, Італії, Іспанії тощо. Адже, окрім соціально-економічної захищеності наших громадян, уряд України може отримати низку переваг та власних вигод від такого роду співпраці. На основі потенційно досягнутих міжурядових угод з відповідними державами Служба зайнятості та ДМС України можуть запропонувати додатковий перелік споживчих міграційних послуг, цим самим створити конкуренцію недержавним суб'єктам на РМП.

Розроблено пропозиції щодо застосування новаційного інструменту фінансування економіки – державних міграційних облігацій. Міграційні облігації розглядаються як спеціальні державні цінні папери, які уряд країни розміщує серед своїх мігрантів та діаспори. Досвід окремих країн (Ізраїлю, Індії, Ефіопії, Непалу та

ін.) підтверджує ефективність зазначеного інструменту в використанні міграційного капіталу і його виправданість в умовах посилення міграційних викликів. Загалом, позитивний ефект від потенційного запровадження міграційних облігацій можна очікувати в: скеруванні залучених коштів на розвиток та виконання інфраструктурних проєктів, будівництво об'єктів енергетичної сфери, підтримки важливих регіональних напрямків підприємницької діяльності та інші важливі цілі задля конструктивних змін в економіці країни та її регіонів, а також для ефективного використання заробітків мігрантів. Пропозиції щодо реалізації механізму випуску міграційних облігацій полягають у наступному: міграційні облігації слід випускати окремо для кожної області України; умови купівлі-продажу міграційних облігацій мають бути більш гнучкими, ніж ті, що застосовуються сьогодні до облігацій внутрішніх державних позик; ключовою є розробка механізму цільового використання залучених коштів; необхідно підвищити соціальну відповідальність української політичної еліти та відновити довіру до неї населення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано нове вирішення науково-практичного завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування РМП в умовах активізації міграційних процесів та визначенні рекомендацій щодо його розвитку для забезпечення формування якісної міграційної політики та підвищення соціальної захищеності українських трудових мігрантів.

Проведене дослідження дозволило сформулювати низку взаємопов'язаних науково-практичних висновків, основні з яких:

1. Сформульовано понятійно-категоріальну базу дослідження РМП. Поглиблене розкриття змісту РМП здійснено на основі аналізу стадій міграційного процесу, які визначають його функціональність. Систематизовано основні функції РМП, серед яких забезпечуюча, інформаційна, посередницька, стимулююча, врівноважуюча та захисна. Узагальнено структуру РМП за суб'єктно-об'єктним підходом та просторовою ознакою. Основою подальшого дослідження слугує транскордонний РМП, якому притаманні три групи суб'єктів (учасників) ринкових відносин: «замовники мігрантів», безпосередньо фактичні та потенційні мігранти, та посередники. Розроблено суб'єктно-функціональну матрицю надавачів міграційних послуг. Матриця розкриває сумлінність виконавців та приналежність окремих до квазі-ринку за групами державних органів, інших легальних та нелегальних суб'єктів. При дослідженні об'єктної складової РМП визначено зміст міграційної послуги та запропоновано класифікацію міграційних послуг.

2. Визначено чинники формування та розвитку РМП. Усі чинники, залежно від можливостей регламентації їх впливу на ринок поділено на чотири групи: «постійно діючі», «довготривалі», «перемінні», та «чинники стрімкого формування та розвитку» РМП. Окремо здійснено класифікацію чинників на загальні і специфічні. При цьому специфічні поділено на формальні і тіньові у розрізі таких груп – політико-правових та адміністративних, геополітичних, інституційно-інформаційних, економічних, соціально-захисних, культурно-історичних та етнодемографічних. Розкрито особливості впливу зазначених чинників на РМП в Україні з зазначенням особливостей в інших країнах.

3. Розкрито основні положення теорій, що формують методологію дослідження РМП. Визначено алгоритм дослідження РМП, який включає складові: аналіз обсягу (місткості) ринку в межах конкретної території (вимірюється у грошовому або натуральному еквіваленті); вивчення структури ринку; дослідження попиту та пропозиції на ринку; аналіз міграційної послуги; оцінка рівня конкуренції на ринку. Узагальнено структурно-логічну схему етапності дослідження РМП.

4. Проаналізовано міграційні тенденції та середовищні умови розвитку РМП в Україні. Відзначається проблема науково-методологічного та інформаційного забезпечення аналізу РМП. Розбіжності в експертних оцінках зовнішньої трудової міграції зумовили проведення власних розрахунків кількості українських трудових мігрантів за кордоном. Відтак, за авторськими підрахунками мінімальним середовищем формування вітчизняного РМП є близько 5 млн українських трудових мігрантів щороку.

5. На основі здійсненого експертного опитування українських трудових мігрантів підтверджено гіпотезу про існування динамічного РМП в Україні. Одними з ключових тез дослідження відзначено домінуюче переважаюче неліцензованих суб'єктів-надавачів міграційних послуг, а також низький рівень задоволеності респондентів послугами посередників.

6. Досліджено інституційне середовище функціонування РМП в Україні, зокрема, діяльність Державної міграційної служби, ДП «Документ», ЦНАПів, консульств та візових центрів. Тривалий моніторинг ситуації засвідчив наявність значних розбіжностей функціонування цих структур. Суттєвою відмінністю в якості надання міграційних послуг є різні стандарти безпосереднього обслуговування громадян. Всебічна оцінка проблеми дала підстави стверджувати, що сьогочасні темпи покращення функціонування відповідних державних структур не відповідають сучасним вимогам РМП.

7. Розроблено концептуальний підхід до регулювання РМП України із врахуванням регіональної специфіки її реалізації. Головними пріоритетами Концепції визначено чотири цілі: 1) легалізація РМП; 2) забезпечення якості міграційних послуг; 3) розвиток системи контролю якості міграційних послуг з боку громадянського суспільства; 4) децентралізація та дерегулювання ринку в умовах досягнення стабільності (належної якості міграційних послуг). Наголошено, що Концепція має кореспондуватись з іншими концептуальними і стратегічними нормативами розвитку держави.

8. Обґрунтовано практичні рекомендації щодо удосконалення функціонування і регулювання РМП в Україні. Ключові пропозиції стосуються підвищення якості надання міграційних послуг у підрозділах ДМС та ЦНАПах. Запропоновано варіант легалізації та ліцензування існуючих неофіційних посередників на РМП. Завдяки реалізації такого процесу передбачаються взаємні вигоди для недержавних посередників та державних органів. Запропоновано запровадження «системи моніторингу за станом та розвитком РМП», результатом якого має стати проект «Інтерактивна мапа суб'єктів ринку міграційних послуг». В Україні вкрай важливо посилити увагу державних органів влади до практики укладання міжурядових двосторонніх трудових угод. Даний аспект особливо актуальний в контексті активізації позиції ролі держави в захисті прав українських мігрантів. З метою ефективізації залучення і використання міграційного капіталу на розвиток місцевої

економіки, запропоновано впровадження регуляторного інструменту «державна міграційна облігація», який є джерелом неінфляційного фінансування економіки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Колективні монографії

1. Регіональна міграційна політика та механізми її реалізації / НАН України, Інститут регіональних досліджень; [У. Я. Садова, Л. К. Семів, С. Й. Вовканич, С. О. Цапок, Н. І. Андрусин, О. С. Гринькевич, Р. Т. Теслюк, О. В. Махонюк та ін.] наук. ред. Садова У. Я. – Львів, 2011. – 528 с. (30,69 д.а.): Махонюк О. В. Методичні засади оцінки та аналізу територіальної структури міграційних потоків / О. С. Гринькевич, Л. Г. Данилюк, С. І. Князєв, О. В. Махонюк. – С. 98–103 (0,32 д.а./0,19 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у розробці теоретико-методичних підходів до оцінювання територіальної структури міграційних потоків*; Махонюк О. В. Апробація методики оцінки та аналізу міжрегіональних міграційних потоків в Україні / О. С. Гринькевич, Л. Г. Данилюк, Р. Т. Теслюк, О. В. Махонюк. – С. 104–120 (0,98 д.а./0,43 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у побудові матриці територіальної структури міграційних потоків в Україні*; Махонюк О. В. Ризики впливу міграційних процесів на трансформацію соціально-економічного простору України / У. Я. Садова, О. С. Гринькевич, Л. К. Семів, Р. Т. Теслюк, О. В. Махонюк. – С. 163-189 (1,26 д.а./0,39 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні залежності динаміки трудової міграції зі зміною окремих показників вітчизняного ринку праці*; Махонюк О. В. Імміграційна політика у сфері праці Німеччини / О. В. Махонюк. – С. 430–437 (0,45 д.а.); Махонюк О. В. Концепція маркетингу регіональної міграційної політики / У. Я. Садова, О. С. Гринькевич, Л. К. Семів, М. М. Біль, О. В. Махонюк та ін. – С. 512–522 (0,51 д.а./0,12 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні окремих пріоритетних цілей, завдань і заходів концепції регіональної міграційної політики України*.

2. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах / НАН України. Інститут регіональних досліджень; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2013. – Том 2. Соціально-демографічний потенціал / відп. ред. У. Я. Садова. – 2013. – 454 с. – С. 104–127: Махонюк О. В. Спосіб та якість життя як економічна й культурологічна детермінанти демовідтворювальних процесів Карпатського регіону / Р. Т. Теслюк, О. В. Махонюк – С. 104–127 (1,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у формулюванні демовідтворювальної поведінкової моделі інституту сім'ї областей Карпатського регіону в залежності від окремих соціально-економічних факторів*.

3. Makhonyuk O. Living habit as a factor of social capital mobilization in the region / O. Makhonyuk, O. Ryndzak // Determinants and sources of development of enterprises in the region / R. Fedan, K. Szara (Eds.). – Rzeszow: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2013. – p. 147–157 (0,78 д.а./0,4 д.а.) *Особистий внесок здобувача полягає у обтрунтуванні особливостей формування та проблем збереження соціального капіталу регіону*.

4. Соціально-економічна захищеність мігрантів: глобальні та регіональні аспекти: монографія / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. У. Я. Садова. – Львів, 2016. – 266 с.

(Сер. «Проблеми регіонального розвитку»): Махонюк О. В. Ринок міграційних послуг в системі соціально-економічної захищеності мігрантів: інституційна структура та функції [параграф 4.1] / О. В. Махонюк. – С. 138–146 (0,47 д.а.).

5. Socio-Economic Potential on the Polish-Ukrainian Border: [collective monograph] / Krzysztof Rejman, Vasyl Kravciv (ed.). – Jarosław, Lwów: PWSTE Publishing House 2017. – 303 p.: Makhonyuk O. Regional Market of Migration Services in the Context of Ukrainian and Polish Cooperation / O. Levytska, O. Makhonyuk. – p. 196–212 (1,21 д.а./0,9 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні push- і pull-факторів міграційних процесів, що поживляють прикордонний РМП.*

Статті у наукових фахових виданнях

6. Махонюк О. В. Імміграція як джерело залучення іноземної робочої сили: досвід Німеччини / О. В. Махонюк // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Міграційні процеси в умовах поліетнічного середовища регіону: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол. Є. І. Бойко (відп. ред.) – Львів, 2009. – Вип. 6 (80). – С. 170–177 (0,54 д.а.).

7. Махонюк О. В. Територіальні особливості трансформації системи зайнятості та формування доходів населення України / Р. Т. Теслюк, Г. О. Зелінська // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональні особливості організації праці в умовах системної кризи: [зб. наук. пр.] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2010. – Вип. 4 (84). – С. 83–90 (0,51 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у оцінці рівня економічної активності населення України, формуванні соціальних груп за рівнем доходів.*

8. Махонюк О. В. Міграційні облігації як інструмент неінфляційного фінансування національної економіки: приховані ризики сьогодення / О. В. Махонюк // Регіональна економіка. – 2013. – № 4 (70). – С. 117–129 (*Index Copernicus та інші*) (0,91 д.а.).

9. Махонюк О. В. Актуальні проблеми розвитку соціального капіталу мігрантів [Електронний ресурс] / О. Т. Риндзак, О. В. Махонюк // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – 2014. – № 5. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3060> (*Index Copernicus та інші*) (0,47 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у оцінці рівня реалізації соціального капіталу мігрантів.*

10. Махонюк О. В. Регіональні соціально-економічні дослідження міграційних питань: ретроспектива та сучасні підходи / Р. Т. Теслюк, М. М. Біль, І. Є. Бараняк, О. В. Махонюк // Регіональна економіка. – 2014. – № 3 (73). – С. 131–141 (*Index Copernicus та інші*) (0,68 д.а./0,2 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у систематизації напрямів наукових досліджень із проблем міграції на основі здобутків учених за результатами дисертаційних робіт і наукових публікацій.*

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз

11. Махонюк О. В. Інституційне забезпечення функціонування транскордонного ринку міграційних послуг / У. Я. Садова, О. В. Махонюк // Регіональна економіка. – 2016. – № 4 (82). – С. 31–38 (*Index Copernicus та інші*) (0,72 д.а./0,5 д.а.). *Особистий*

внесок здобувача полягає у побудові структури інституційного середовища функціонування транскордонного ринку міграційних послуг.

12. Махонюк А. В. Соціальний капітал Карпатського регіона в соціологічному измерении / О. Т. Риндзак, А. В. Махонюк // European Applied Sciences. – 2013. – № 3. – С. 149–153 (0,52 д.а./0,26 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні міграційної складової соціального капіталу Карпатського регіону.*

Публікації за матеріалами конференцій

13. Махонюк О. В. Міграційні аспекти розвитку демосоціальної сфери міст України [Електронний ресурс] / Р. Т. Теслюк, О. В. Махонюк // Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Дніпропетровськ, 16–26 листопада 2009 р.). – Дніпропетровськ. – Режим доступу до матеріалів: <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?t=539> (0,14 д.а./0,07 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у здійсненні аналізу особливостей демографічної ситуації в Україні на локальному рівні.*

14. Махонюк О. В. Інституційне та інформаційне забезпечення міграційної політики в Україні: виклики сьогодення / Н. І. Андрусишин, М. М. Біль, О. В. Махонюк, Л. В. Михайлюк // Миграционные процессы в современной Европе: эволюция миграционных взаимодействий ЕС и стран Центральной и Восточной Европы: матеріали міжнародної конференції (м. Одеса, 24–25 вересня 2010 р.). – Одеса, 2010. – С. 40–41 (0,14 д.а./0,04 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні діяльності головних суб'єктів державної міграційної політики в Україні.*

15. Махонюк О. В. Особливості імміграційної політики Німеччини / О. В. Махонюк // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: зб. мат. V міжвузівської наук.-техн. конф. науково-педагогічних працівників (м. Львів, 18 березня 2010 р.) / Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2010. – С. 38–39 (0,19 д.а.).

16. Махонюк О. В. Сучасні підходи до оцінювання соціального капіталу / О. В. Махонюк // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: зб. мат. VII наук.-техн. конф. науково-педагогічних працівників та студентів (м. Львів, 21–25 березня 2011 р.) / Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – Львів. Т. 1. – 2011. – С. 72–73 (0,17 д.а.).

17. Махонюк О. В. Роль соціального капіталу в економічному зростанні країни / О. В. Махонюк // Молодь у вирішенні екологічних та соціально-економічних проблем сьогодення: матеріали міжнародної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 15–20 жовтня 2012 р.). – Кам'янець-Подільський, 2012. – С. 182–183 (0,16 д.а.).

18. Махонюк О. В. Міграційні облігації як інструмент неінфляційного фінансування національної економіки / О. В. Махонюк // Соціально-психологічні та економіко-правові аспекти управління людськими ресурсами у XXI столітті: збірник тез доповідей науково-практичної конференції (м. Львів, 5 червня 2013 р.). – Львів: Львівський інститут МАУП, 2013. – С. 64–68 (0,23 д.а.).

19. Махонюк О. В. Роль міграції в інтеграційних процесах соціально-гуманітарної сфери України / У. Я. Садова, Л. К. Семів, О. В. Махонюк // Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні: збірник тез доповідей X науково-практичної конференції (м. Львів, 31 березня – 5 квітня 2014 р.) / Навчально-науковий Інститут підприємництва та перспективних технологій Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2014. – С. 342–347 (0,34 д.а./0,1 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні масштабів і структури міграції населення України в умовах євроінтеграції.*

20. Махонюк О. В. Забезпечення соціально-трудової захищеності мігрантів: роль ринку міграційних послуг / О. В. Махонюк // Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум: матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 11 червня 2015 р.) / [редкол.: Лелик Л. І., Садова У. Я., Гринькевич О. С. та ін.]. – Львів: Львівський інститут МАУП, 2015. – С. 216–220 (0,25 д.а.).

21. Махонюк О. В. Ринок міграційних послуг як компонент міграційних процесів / О. В. Махонюк // Міграція у кризових умовах: українсько-польський контекст: збірник матеріалів Міжнародного симпозиуму (м. Львів, 3 вересня 2015 р.) – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2015. – С. 149–155 (0,22 д.а.).

22. Махонюк О. В. Особливості сучасних міграційних процесів в українсько-польському прикордонні / О. О. Левицька, О. В. Махонюк // Суспільні трансформації у XXI столітті: людина, держава, соціум: матеріали доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 17 червня 2016 р.) / [редкол.: Лелик Л. І., Садова У. Я., Гринькевич О. С. та ін.]. – Львів: Львівський інститут МАУП, 2016. – С. 160–165. (0,48 д.а./0,24 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у дослідженні динаміки та структури виданих дозволів на тривалу роботу в Польщі для іноземців.*

23. Махонюк О. В. Організаційні моменти працевлаштування українців у країнах Європи (соціологічний вимір) / О. В. Махонюк // Суспільні трансформації і безпека: людина, держава, соціум: матеріали доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 8 червня 2017 р.) / [редкол.: Лелик Л. І., Садова У. Я., Гринькевич О. С. та ін.]. – Львів: ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»», Львівський інститут, 2017. – С. 151–155 (0,33 д.а.).

24. Махонюк О. В. Особливості регулювання регіонального ринку міграційних послуг / О. В. Махонюк // Публічне управління та адміністрування: конкурентні виклики сучасності: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 30 березня 2018 р.). – Львів: ТзОВ «Ліга-Прес», 2018. – С. 85–87 (0,21 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Махонюк О. В. Формування та розвиток ринку міграційних послуг в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.0.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2019.

Дисертаційну роботу присвячено обґрунтуванню теоретико-методологічних засад дослідження РМП та розробці практичних рекомендацій щодо його розвитку

шляхом проведення ефективної міграційної політики та підвищення соціальної захищеності українських трудових мігрантів.

В дисертації розглянуто теоретико-методологічні аспекти дослідження ринку міграційних послуг в Україні. Уточнено зміст понять «ринок міграційних послуг» та «міграційна послуга», обґрунтовано основні концептуальні засади формування ринку. Проаналізовано особливості його сучасного розвитку на основі оцінювання масштабів і тенденцій міграційних процесів у країні та вивчення інституційно-функціонального забезпечення ринку. З'ясовано проблемні аспекти функціонування ринку та обґрунтовано практичні рекомендації щодо вдосконалення його функціонування та регулювання. Нова модель регулювання ринку міграційних послуг повинна бути формально закріплена у спеціальному програмному документі (концепція) з чіткими цілями, завданнями, пріоритетами та кореспондуватись з іншими концептуальними і стратегічними нормативами розвитку держави.

Ключові слова: ринок міграційних послуг, міграційна послуга, міграційні процеси, «тіньовий» сегмент ринку, споживачі міграційних послуг, надавачі міграційних послуг, концепція регулювання ринку, міграційні облигації.

АННОТАЦІЯ

Махонюк А. В. Формирование и развитие рынка миграционных услуг в Украине. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2019.

Диссертационная работа посвящена обоснованию теоретико-методологических основ исследования рынка миграционных услуг и разработке практических рекомендаций по его развитию путем проведения эффективной миграционной политики и повышения социальной защищенности украинских трудовых мигрантов.

В диссертации рассмотрены теоретико-методологические аспекты исследования рынка миграционных услуг в Украине. Уточнено содержание понятий «рынок миграционных услуг» и «миграционная услуга», обоснованы концептуальные принципы формирования рынка. Проанализированы современные особенности его развития путем оценки масштабов и тенденций миграционных процессов в стране и изучения институционально-функционального обеспечения рынка. Выявлены проблемные аспекты функционирования рынка и обоснованы практические рекомендации по совершенствованию его функционирования и регулирования. Новая модель урегулирования рынка должна быть формально закреплена в специальном программном документе (концепция) с четкими целями, задачами, приоритетами, а также корреспондироваться с другими концептуальными и стратегическими нормативами развития государства.

Ключевые слова: рынок миграционных услуг, миграционная услуга, миграционные процессы, «теневой» сегмент рынка, потребители миграционных услуг, поставщики миграционных услуг, концепция регулирования рынка, миграционные облигации.

SUMMARY

Makhoniuk O. V. Formation and development of the market of migration services in Ukraine. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.07 – Demography, labor economics, social economics and policy. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2019.

The dissertation is devoted to analysis of theoretical and methodological aspects of development of the market of migration services in Ukraine. The content of the terms «market of migration services» and «migration service» is clarified to substantiate conceptual bases of the market's formation. It is proposed to consider the market of migration services as a system of economic relations to meet the population's needs in services related to facilitating or improving (simplifying, legalizing, accelerating, supplementing) the conditions of migration, and obtaining the related benefits associated with migration. The author presents his own approach to the classification of migration services, the subjects of the market of migration services and the environment factors, as well as develops methodological approaches to the analysis of the market of migration services in terms of systematic and strategic orientation.

The peculiarities of the current development of the market of migration services are analysed on the basis of an assessment of the scale and trends of migration processes in the country and based on the study of institutional and functional support of the market. The problematic aspects of the market functioning are clarified. The analysis is made on the basis of an expert survey of Ukrainian migrants on the use of non-state migration services, as well as by using a comparative analysis of the activities of state and non-state institutions (market entities) regarding the completeness and quality of their migration services.

Practical recommendations for improving the functioning and regulation of the market of migration services are substantiated. The new model for regulating the market of migration services should be formalized in a special program document (concept) with clear goals, objectives, priorities and must correspond with other conceptual and strategic standards of the state development. The applied principles of functioning of the market of migration services are aimed primarily at standardizing the quality of migration services. In particular, the idea of implementation of the international standards for quality management system in the practice of the State Migration Service of Ukraine is of special theoretical and practical interest. Regarding non-state entities providing migration services, it is important to develop a system of permanent monitoring of the market of migration services, address legalization and licensing of existing illegal intermediaries in the market, as well as develop an interactive map of intermediaries in the regions of Ukraine. Particular attention is paid to an innovative instrument of financing the economy – the state migration bonds.

Keywords: market of migration services, migration service, migration processes, «shadow» market segment, consumers of migration services, providers of migration services, market regulation concept, migration bonds.

МАХОНЮК ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РИНКУ
МІГРАЦІЙНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 06.09.2019 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 228

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт»
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88
